

Тоді в Чернівцях і довкола. Спогади старого австрійця

КУПИТИ

Портретний зліпок Чернівців і панорама Буковини початку XX століття та періоду між двома світовими війнами. Цікаво й дотепно, з непідробним гумором, а часто з сумом за втраченим переповідає автор пам'ятні події, веселі бувалиці, неординарні міські історії, відтворює звичаї та обряди народностей, що проживали тут, змальовує стиль їхнього життя, їхні традиції та побут

Ще раз відчути минуле й мовби знову пережити його – в цьому є своя принада. Бо те, що лежить у щільниках часу, наділене незвичною гостротою. А те, що є ближчим до сьогодення, часом втрачає у своєму контурі; тоді імена губляться з пам'яті, й багато що виглядає придуманим, полишеним самій лише фантазії. Визнаючи це, я не хотів писати звіт, котрому мала б бути притаманна точність. Якою була історична Буковина – про це можна прочитати у фахових виданнях і довідниках. Мені ж ішлося про правду в анекдотичному – таку, якою зберегло її моє серце, і якщо сюди вкралося дещо драстичне, що змусить деяких читачів морщити надто чутливі носи, то хай так і буде. Інші матимуть від цього свою втіху, й це також добре. Там, де це могло б бути для когось образливим, я свідомо забув імена. Я трохи потеревенив, віддав данину зворушенню там, де це йому належить, і сміхові там, де він доречний. Не було тут обійдено й ностальгію. У такому сенсі слід брати до рук цю книжку й пробачити авторові, якому йшлося в цьому разі не про літературу.

Георг Дроздовський

ISBN 978-617-614-245-4

9 786176 142454

v. Lastre

Тоді в Чернівцях і довкола

ГЕОРГ ДРОЗДОВСЬКИЙ

ГЕОРГ ДРОЗДОВСЬКИЙ

Тоді в Чернівцях і довкола

Спогади старого
австрійця

Bibliothek der deutschsprachigen Literatur
Бібліотека німецькомовної літератури

Меридіан серця

Meridian des Herzens

Georg Drozdowski

DAMALS IN CZERNOWITZ

und rundum

Erinnerungen eines Altösterreichers

Ins Ukrainische übersetzt, mit Nachwort und Glossar
von *Petro Rychlo*

3. Auflage

Czernowitz – 2021

Георг Дроздовський

ТОДІ В ЧЕРНІВЦЯХ

і довкола

Спогади старого австрійця

Переклад з німецької, післямова та глосарій
Петра Рихла

3-тє видання

Чернівці – 2021

УДК 82-92

Д 75

Дроздовський, Георг

Тоді в Чернівцях і довкола. Спогади старого австрійця / Георг Дроздовський ; пер., післям. та глосарій Петра Рихла. – Чернівці : Книги – XXI, 2021. – 288 с.

ISBN 978-617-614-245-4

Книга спогадів відомого австрійського письменника, журналіста, уродженця Чернівців Георга Дроздовського (1899–1987) – це портретний зліпок Чернівців і панорама Буковини початку XX століття та періоду між двома світовими війнами. Цікаво й дотепно, з непідробним гумором, а часто з сумом за втраченим переповідає автор пам'ятні події, веселі бувалиці, неординарні міські історії, відтворює звичаї та обряди народностей, що проживали тут, змальовує стиль їхнього життя, їхні традиції та побут. Книга становить значний інтерес для істориків, етнологів, краєзнавців, усіх, хто прагне більше довідатись про недавнє минуле Буковинського краю.

Видано за підтримки

Товариства Георга Дроздовського, Клагенфурт, Австрія.
Georg Drozdowski Gesellschaft Klagenfurt, Österreich

Перекладено за виданням: Georg Drozdowski. Damals in Czernowitz und rundum. Erinnerungen eines Altösterreichers. – Klagenfurt : Verlag der KLEINEN ZEITUNG, 1984.

В оформленні обкладинки використано картину Оскара Ласке «Площа возз'єднання та ратуша» (1934, папір, акварель по літографії).

Жодну частину з цього видання не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі без письмового дозволу видавництва.

ISBN 978-617-614-245-4

© Georg Drozdowski Gesellschaft Klagenfurt, 2019

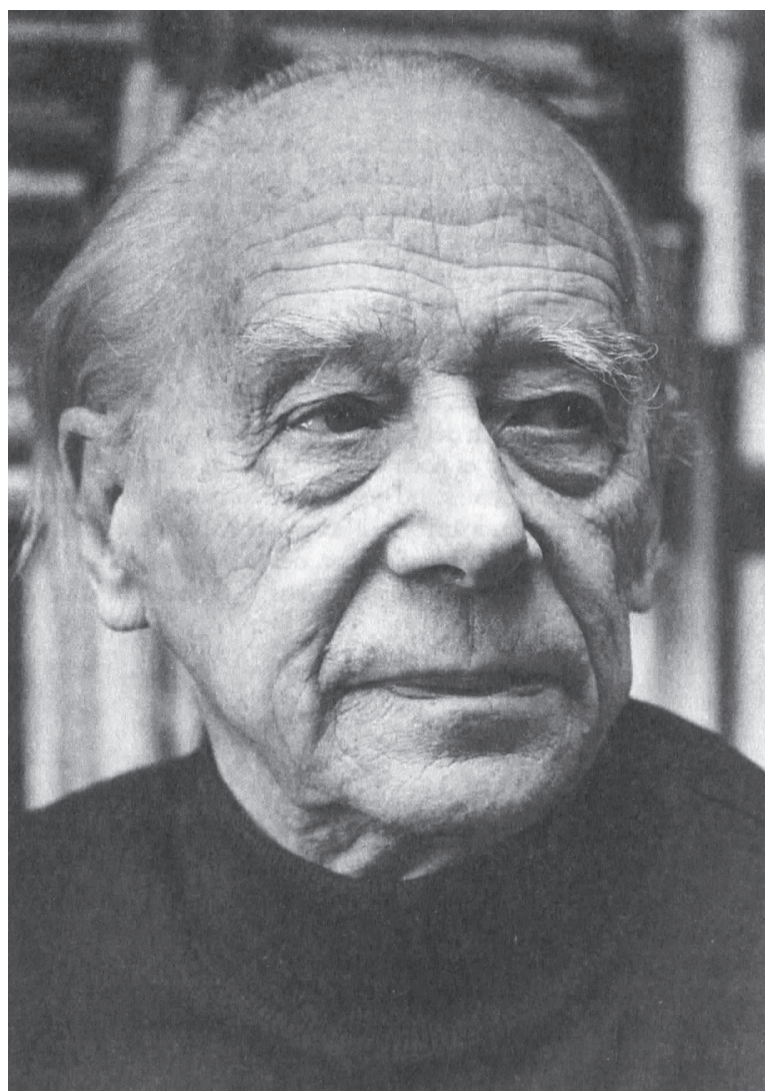
© Книги – XXI, 2021, *видання українською мовою*

© Петро Рихло, 2019, *переклад, післямова та примітки*

Усі права застережено

ЗМІСТ

Спочатку	7
Місто над Прутом	15
Австрія в мініатюрі	23
Багато люду під одним дахом	34
Шляхи освіти	47
Про тіток і родичів	61
Про коней і підводи	73
Як у нас говорили	85
Міські інституції	97
Розділ у мундирі	103
Філес і «Vieles»	112
Vivat Academia!	119
Розваги	126
«Над»	140
Що у нас носили... ..	145
Про лікарів	151
Перед і за кулісами	157
Трішечки благочестя	177
Процесії, піетет і посмішка з цього приводу	185
Диваки й оригінали	192
Про гостинність	203
Розділ із вмістом жиру	215
Про бідних і жебраків	224
Ото був би чоловік!	231
У дружбі з тваринами	238
Про бравих та інших дітей	242
Про голубів та глухарів	247
Колядники	251
Опісля	257
Післямова. «Я все ще вірю, що Орфей співає»	259
Глосарій	269

СПОЧАТКУ

На запитання, чому я написав цю книгу, – якщо воно взагалі виникатиме, – відповісти неважко. Тут ішлося, аби вберегти від забуття те, що через кілька років уже майже нікого не цікавитиме, стерте з пам'яті й поглинуте часом.

«Тоді в Чернівцях» – вже сама назва potwierджує це. Словом «тоді» вона торкається не такого вже й далекого минулого, а найменням «Чернівці» фіксує місце дії, відтак обома словами – те поміж простором і часом, що продовжує жити як спомин, допоки хтось його береже як свою дорогу реліквію. І хай навіть поміж кольоровими скельцями калейдоскопа трапляються темні, часом навіть похмуро-чорні скалки, все ж рядки

*...в скрині прожитих літ
зверху лиш гарний плід,
а все зле і гірке насподі... –*

мають у словах «Тоді в Чернівцях», до яких скромно долучається «і довкола», свою вагу й своє виправдання. І якщо це виводить сферу й зміст подій за межі рідного

Тоді в Чернівцях намалював мене друг Левендаль так...

міста, то воно може важити щось і для підзаголовка «Зі спогадів старого австрійця», якому це багатоцінне слово вельми дороге. Бо після настання темного дня і його темної години Буковина ще довго не переставала бути Австрією. Напрямок має тяглість, хай навіть кольори прикордонних стовпів змінилися, і чорно-жовта барва віддано-цісарських літ перейшла у пістрявість блакитно-жовто-червоного румунського владарювання.

Звичні вартості було поймаєно іншими словами, віднині нам за символ правив буйвол, та все ж таки залишився сум за двоголовим орлом, в ім'я якого ми боролися і страждали. Поняття «добрі старі часи» стало – хоч як вони й молодилися – часткою нашого лексикону, й доки їх згадували і з ними порівнювали, – не віддзвеніло остаточно ще те, що сповнювало дзвоном наші дні.

Якщо виходити з усього цього, то стане зрозуміло, що іскри споминів, видобуті з пам'яті, переносяться у нові часи, не відбираючи у старих їхньої цноти. Тоді вдасться збагнути, що цю «стару Австрію» не можна було просто списати в архів, що вона продовжувала існувати аж до тої фатальної години, в яку пропав на північ, «додому, в райх», останній паротяг і забрав із собою всіх тих, хто духовно волів залишитися тим, ким був, навіть якщо й багатом з них жадлива фраза, яка претендувала на історичність, не давала вчинити це. Тільки тоді обірвався корінь і впало викорчуване дерево. Проте ми залишилися вірними собі, хоча нам і не вдалося залишитися на Буковині.

За таких обставин немає нічого дивного в тому, що роки перехреснюються й пересуваються. Отож у Чернівцях було тоді і «тоді». Співаючи «Traiasca Regele», ми мали на увазі «Gott erhalte!»*

Якщо сказаним нібито щедро окреслено сфери пам'яті, то хай нам проститься, що «історично» дещо відбувалося трохи інакше. Але хто спокуситься писати

історію там, де йдеться про характер, про клімат, про – не біймося перебільшень – чар? Адже це повинна бути не книга факторів і фактів, а спроба утримати пережите.

Йдеться ж бо не про точні дати, не про число мешканців чи обсяг заселеного ними простору. Про це всяк, хто цікавиться, може довідатися з фахової літератури – ага, ось яку площу мав цей невеличкий край зі своїми Чернівцями та водяним знаком Пруту? Он скільки людей мешкало там у затінку своїх рідних мов? Йдеться ж бо про акорд, в якому стільки людей так гармонійно спліталися. Мені йдеться про їхнє спільне буття, про братерство, в якому жилося, аж поки хвиля європейського варварства не накрила також і цей маленький простір, що звався Буковиною, німецькою мовою «Buchenland», де вже в самій назві є щось від східної коронної землі. Адже від букового дерева походить назва обширу між Прутом і передгір'ям Карпат. Воно дало йому наймення і поєдналося з легендою, за якою частина краю зобов'язана своїми лісами брутальному примусу: розбиті й полонені молдаванами поляки мусили, як переказують, тягти плуга, який орав борозну для посіву букових жолудів, з яких і виріс ліс. Однак це тільки анекдотичні помітки на полях, вірогідність яких не обов'язково безсумнівна.

Тут буде розказано про те, як проживали пліч-о-пліч шість національностей, як вони справлялися зі своїми щоденними турботами, намагаючись бути Заходом на Сході, себто стояти під знаком культури, що була європейською. Ми підтримували зв'язок з тим простором, у якому сідало сонце, і берегли його свідомо і вперто аж до тієї години, коли історична Буковина зникла. Те, що було в ній австрійським, пережило роки румунського верховенства й загинуло лише тоді, коли змушені були

покинути край і податися «додому, в райх» ті, хто репрезентував Австрію, а з нею і Захід, котрий виявився пізніше зовсім інакшим, ніж ми собі його уявляли.

Розповідати про щось, що було й минуло, видається легким і водночас важким. Неабияких зусиль треба докласти, щоби віднайти кінець нитки, з якого можна було б почати розмотувати минуле, не впадаючи при цьому в спокусу щось змінити, підсилити чи ослабити. Бо ж все воно тлумиться. Потрібно вміти вибирати і з повноти спогадів виділити те, що було б цікавим і для інших. Не все, що колись відбувалося, придатне для цього, й небезпека сприйняти незначне за важливе чатує тут повсякчас. І все-таки я роблю спробу зафіксувати на письмі те, що може бути безповоротно втрачене. Одне, два десятиліття – і відійдуть у вічність ті, котрі жили і вміли жити в цьому східному місті, поєднуючи веселе й серйозне, світле й темне. Їм повинна належати ця книга, в яку колись, можливо, заглянуть наші внуки і правнуки, щоб, стелюючи плечима, мовити: «Ось так жилося в тому східному куточку великої монархії? І справді, ці Чернівці мусили мати свою звабу...»

Це було місто, гідне любові. Воно несло на собі печатку комфортності, далекої від тієї затхлої «зручності», що перетікає в банальне й позбавлене вартості, і хоч воно й лежало в провінції, проте навішувати на нього ярлик провінційного було б несправедливим. Звичайно, ми стояли осторонь великого життя, ми вдовольнялися малим, але це мале було у своїй абсолютній вартості чи не більшим від дечого, що могло похвалитися неабиякою славою.

У нас панував мирний спокій, яким можна було насолоджуватися, і якщо нам і не вистачало сенсацій, то не було й такого, що можна було б віднести до вбивств і злочинів. Ми лагодили з нашими сусідами й жили з ними як

з ближніми, яких потрібно любити. Без надмірних амбіцій, без самовдоволеності й почуття, буцімто належиш «до вибраного суспільства».

Зовнішня і внутрішня чистота була притаманна цьому містові над Прутом, яке мало так багато імен, позаяк воно належало багатьом народностям. Отож різними мовами краю воно звалось Черновіц, Чернівці, Черньовце і Чернеуць, зате було забезпечене від прізвиськ, як, наприклад, старовинне місто Сучава, що могло похвалитися своєю історією і любовно або ж іронічно, залежно від обставин, називалося «Шотц» або навіть «мешігіне Шотц».

Як звуться Чернівці сьогодні, мене не цікавить. Комуністичний Схід поглинув їх, отож хай він називає їх, як хоче.

Чернівці дбали про себе. Вони були добре доглянуті. Вулиці підтримувались у зразковому порядку, й тих, хто потрапляв через Галичину на Буковину, вони вражали своїм виглядом, бо ж прибували сюди із запущеніших регіонів.

Наші хідники просто-таки запрошували до прогулянки – по великих камінних плитах, для яких назва *тротуар* не вважалася недоречною. Кроки на них мали своє відлуння, і прогулюватися вулицями, будинки яких по-дружньому дивилися на пішоходів очима своїх вікон, було справжнім задоволенням. Усі чемно віталися одне з одним, якщо мешкали по сусідству, й знали, хто є хто в цій затишній оазі на Сході.

Я любив ці Чернівці, в яких з'явився на світ, і якщо часом я й мріяв про далекі мандри, сповнені пригод у великому світі, то ніколи не соромився бути чернівчанином, навіть тоді, коли згодом один із знайомих, котрий проживав на німецькому Заході, з добродушною іронією мовив: «Також маґрібінець?»

Отже, я хочу розповісти про це місто та його мешканців, як і про тих, що жили довкола нього.

Зовні воно не могло багато запропонувати, й вже аж ніяк нічого такого, що б ушляхетнювалося патиною часу й підносилося до висот, і якщо на його території в давні, бурхливі часи й хазяйнували вершники – молдавани й поляки, запорожці й татари, – про історію воно могло розповісти небагато, і тільки замкова руїна на місцевій горі Цецино берегла ще поміж своїм камінням дещо з минулого. В ті дні біди й воєнного лихоліття на березі швидкоплинного Пруту стояло лише декілька халупок. Тільки коли вже, порівняно пізно, з'явилися нові господарі – австрійці, – Чернівці почали ворухитися і рости переважно від найдавніших поселень на південь. Дерев'яні хатки поступово уступали місце цегляній забудові, низькі будинки нарощували поверхи, і з нужди вибивалося згодом те, що заслуговувало вже бути названим, й оселявся там народ, з якого згодом вийшли старовинні родини, що намагалися піднятися вище. Але якщо хтось шукав там чогось такого, що можна було б назвати «старовинним», той мусив лишатися ні з чим, навіть якщо магістрат був увінчаний вежею, вік якої вимірювали десятиліттями. Лише пізніше, з побудовою митрополичої резиденції, з'явилися підстави для неабиякого гонору. Проте не треба було заздрити іншим містам монархії – їхній пишності чи їхній гідній подиву стародавності. Можна було обходитись і тим, що ми мали: театр, університет, церкви й заможні будинки городян. Те, що було створено здебільшого зайшлими предками, мало свою вартість, і його аж ніяк не треба було соромитись.

Доля розпорядилася так, що материнська гілка моєї родини брала активну участь у зростанні міста. Маріни, які емігрували з Франції і прибули сюди із Заходу через

Сілезію, оточили, завдяки сумлінності, своє ім'я визнанням і звучанням, а один із предків, інженер Адольф Марін, прикрашав місто. Він брав участь у спорудженні будівлі магістрату, прокладав дороги, які проходили через край, і обдарував мешканців чудово спланованими парками Фольксгартен та Габсбурггьоге, де любили зустрічатися ті, в чийх серцях вирувала молода кров.

Уже тепер і в пізніших розділах можна, очевидно, констатувати, що тут надто багато тих, котрі перебували колись у родинній близькості, так що може виникнути враження, начебто я більше займаюся тісними родинними узами, ніж загальним становищем. Це книга, яка складається з дядьків і тіток, хоча вирішальною в ній є зовсім не родинна близькість. А потім її слід приймати так, як вона репрезентована: тих, що були пов'язані зі мною, можна розглядати як важливих осіб і як представників клану, що міг запропонувати чимало оригінальних особистостей, вносячи тим самим зерна гумору в рядки цієї книги. Вони першими приходили мені на пам'ять. Я спілкувався з ними і виявив у їхній сутності стільки характерного, що їх можна було взяти за взірці як буковинців, з усіма рисами нашої натури, а тому справжніх. Отже, нехай нам не заважає те, що тут марширують батьки й кузени, щоб посвідчити про маленький регіон у набагато більшому масштабі й викласти достоту те, як нам жилося в цьому місті та довкола нього.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

КУПИТИ